

TÜRK TARİHYAZIMININ EVRİMİNDE ANNALES KURAMININ YORUMU

Ergin AYAN*

GİRİŞ

Toplumsal tarihçiliğin son yirmi-otuz yılda gösterdiği hızlı gelişmesini ve giderek artan bağımsızlığını açıklamak için önümüze gelen soru, bizi akademik sosyal bilim disiplinleri içindeki teknik ve kuramsal değişikliklere götürmektedir. Birincisi iktisadi tarih, iktisat kuramlarının gerekliliklerine uyum sağlamayacak şekilde uzmanlaşmıştır. İkincisi akademik bir dal olarak sosyolojinin dünya çapındaki çarpıcı gelişmesinin yardımcı tarih dallarına olan gereksinimi. Şüphesiz 20. yüzyıl tarihçiliği, 19. yüzyıl tarihçiliğinden, anlayış ve bilim disiplini zaviyelerinden bakıldığında, oldukça farklı görüntülere sahiptir. Bu durum, her bilim dalında meydana gelen gelişmelerin -her bilgi kendisinden önceki bilgilerin üzerine bina edilir- tarih bilimi alanındaki doğal gelişme versiyonudur. Genel bir kaide olarak bilim, eski bir kuramın yerine daha geniş bir alanda geçerli yeni bir kuram koyarak ilerler ve zenginleşir. Dolayısıyla bu yüzyılda gelişen tarih yazımında, siyasal alanın yanında toplumsal, kültürel ve ekonomik alanlar da revaç bulmuş ve böylece tarihin çalışma ve uzmanlaşma alanı kesin olarak genişlemiştir.

Şüphesiz bu gelişmelerde Fransız tarihçilerinin ya da tarih filozoflarının rolleri yadsınamaz derinliktedir. M. Harsgor'a göre, Fransızlar 20. yüzyılın ilk yarısında tarihçileri bilgelik ve erdemlik ruhuyla eğiterek onları halk hizmetinde tarihçiliğe uygun bir hale getirmişlerdir. İşte bu durum 19. yüzyılın sonundan itibaren Avrupa'da başlayan sosyal tarihçilik anlayışının Annales Ekolü'yle en

---

* Doç. Dr., Ordu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, e-mail: alpsunkar@hotmail.com

üst seviyeye çıkmasını sağlamıştır. Harsgor ayrıca “Ranke’den beri Annales’e kadar önemli bir tarih araştırma yöntemi görülmedi” demektedir.¹ Bu da bize Ranke ile birlikte başlayan disiplinlerarası ilişkilerin kurulması düşüncesinin, Annales’le birlikte ivme kazandığını gösterir. Aynı dönemde hatırı sayılabilecek önemli gelişme, sosyal bilimler ailesinin tarihselleşmesidir. Demek ki, ideolojik perdeyi kaldırarak ifade edersek, tarih bilimi tüm gerçeklikleriyle ortaya çıkmaya başlamıştır. Kulağa tuhaf gelen tarihi maddecilik kavramı, aslında tarih felsefelerinin idealizmden kopuşunu ve tarihçilikte bilimselliğin kuruluşunu ifade eder. Bu anlayışa göre, insanlık tarihi, bütün medeni gelişmeleri açıkça meydana getiren sosyal ve ekonomik oluşumların bir süregelişinden ibarettir. Sosyal bilimsel incelemelerde gerçeğin ve doğrunun nesnelliği ve somutluğu, göreliliği ve saltıklığı daima göz önünde tutulmalıdır. Yoksa metafizik ve idealist sosyalbilim anlayışlarında olduğu gibi yanlış sonuçlara varmak kaçınılmazdır.

Avrupa’da iki savaş arasında Fransa’da ortaya çıkan yeni tarih anlayışı çerçevesinde çıkarılan (1920-1933) *Annales d’Histoire Sociale et Economique* dergisinin çevresinde toplanan gruba Annales adının verilmesine sebep olmuştur. Grubun merkezinde Lucien Febvre, Marc Bloch, Fernand Braudel, Georges Duby, Jacques Le Goff ve Emmanuel Le Roy Ladurie yer alır.²

Annales ekolünün öncü fikirleri kısaca şöyle özetlenebilir: İlk olarak, olaylardan oluşan geleneksel tarihçilik anlayışının yerini, sorun odaklı bir tarih anlayışı alır. İkinci olarak, siyasete odaklanan bir tarih anlayışı yerine, insan faaliyetlerinin tamamına eğilen bir tarih anlayışı hâkim olur. Üçüncü olarak, diğer disiplinlerle etkileşim haline geçip, birinci ve ikinci fikirleri gerçekleştirmeye çaba gösterir.

Annales Ekolü’nü gelişimi açısından üç döneme ayırmak isabetli olacaktır. Birincisi Annales’in ortaya çıkışından İkinci Dünya Savaşı’nın sonuna kadar olan süreyi kapsamaktadır. Bu dönemde özellikle Annales’in kurucuları Febvre ve Bloch üzerine yoğunlaşmıştır. İkinci dönem ise Annales’in zirve dönemini yaşadığı Fernand Braudel dönemidir. Onun bu dönemde öncelikle Febvre ile yaptığı çalışmalar ve sonrasında da Annales Ekolü’nün başına geçmesiyle meydana gelen gelişmeler aktarılmaya çalışılmıştır. Üçüncü dönem ise 1968 yılı civarında başlayan ve günümüze

---

¹ Harsgor: <http://dis.fatih.edu.tr/store/docs/525785ieLN7Jp5.PDF>

² Delice 2011: 104.

kadar süren dönemi kapsar. Bu dönemde Braudel'in ölmesiyle meydana gelen olaylar ve önemli isimler üzerinde yoğunlaşmaktadır.³

Şimdi Annales Ekolü'nün ülkemizdeki temsilcilerinden bahsedelim. İlk olarak, etkileşimin başladığı Fuad Köprülü dönemi ve sonrası üzerinde duruldu. Ömer Lütfi Barkan'dan bahsettiğimiz bölümde etkinin hangi nedenlerle olduğu üzerinde duruldu. Mustafa Akdağ döneminde ise yine hangi yönleriyle Annales etkilerinin bulunduğu açıklanmaya çalışıldı. Son olarak ise etkinin en parlak yaşandığı tarihçi Halil İnalcık incelendi.

ANNALES EKOLÜ'NÜN NESNEL VE BİLİMSEL GELİŞİMİ

a. "Tohum, Su Bulduğu Yerde Çimlenir": Bloch ve Febvre

Mevcut egemen tarihçilik anlayışına 19. yüzyılın sonlarından itibaren başlayan muhalefetin en güçlüsü, Dünya tarihçilik anlayışına da yeni bir boyut kazandıran Annales Okulu idi.⁴ Şu noktayı öncelikle belirtmek gerekir ki, Febvre, Bloch ve Braudel gibi tarihçiler, Fustel de Coulanges'in "Tarih geçmişte olmuş olan her türlü olayın birikmiş hali değildir. Tarih, insan toplumlarının bilimidir," doğrultusundaki açıklamasını başlangıçta ilke olarak kabul etmişlerdir.⁵

Her ne kadar ekonomi sözcüğü Febvre ve Bloch'un beraber çıkardıkları *Annales d'Histoire Sociale et Economique* adlı derginin alt başlığından çıkarılmış olsa ve bu tarihçiler kendilerinin sadece toplumsal etiketini taşıdığını iddia etseler de, 1950'li yıllara kadar toplumsal tarihin üç versiyonundan hiçbirisi ayrı bir akademik uzmanlık alanı ortaya çıkaramamıştır. Yine de bu durum savaş yıllarında meydana gelen geçici bir sapmaydı ve bu büyük derginin çeyrek yüzyıl boyunca tanınmakta olduğu ekonomiler, toplumlar, uygarlıklar başlığı ile içinde yer alan yazarların niteliği, ekolün kurucularının özgün ve özünde global ve kapsamlı olan hedeflerini yansıtmaktadır. Fakat ne bu alanda ne de problemlerin tartışılmasında 1950'den önce ciddi bir atılım gözlenmiştir. Ayrıca bu alanda uzmanlaşan ve sayıları çok az olan dergiler de

³ Delice 2011: 106-112.

⁴ Annales Tarihi Üzerine bkz. Burke 2010; Ayrıca Staianovich 1976.

⁵ Hobsbawm 1999: 113.

1950'lerin sonuna kadar kurulmamıştır. Bu yüzden, akademik bir uzmanlık dalı olarak toplumsal tarihin oldukça yeni olduğu söylenebilir.⁶

Annales'in nasıl kurulduğu konusuna başlamadan önce bu okulun kurucuları hakkında bir takım bilgilere sahip olmak gerekir. Lucien Febvre'e baktığımızda onun daha yaşamının başında ateşli bir sosyalist olduğunu görmekteyiz.⁷ 1907-1909 arasında, SFIO'nun (Section Française de l'Internationale Ouvrière) haftalık organı olan *Le Socialiste Comtois*'da yazmaktadır. 21 Mart 1909 da gazetenin baş sayfasının yarıdan fazlasını o kaleme almıştır. Marc Bloch'a gelince, O İsrailoğullarına mensup olup Nazi Almanyası'nın görüşlerinin tam karşısında yer almaktaydı. 1944 yılında Almanlar tarafından savaş sırasında öldürülmüştür.⁸ Bu kısa bilgilerin neticesinde aslında dergiyi kuran iki kişinin tam manasıyla farklı kişiliklerde ve farklı kafa yapısında insanlar olduğu görülmektedir. Bana göre ikisini bir araya getiren iki sebep vardı. Bunlardan birincisi; ikisinin de Halk Cephesi'nde yer alması, ikincisi ise; tarihyazımında artık bir değişime ihtiyaç olduğunu kabullenmiş olmaları ve ikisinin de Strasbourg Üniversitesi'nde çalışıyor olmalarıdır. Artık bu kısa nottan sonra Annales'in kuruluşu konusuna geçebiliriz.

Febvre ve Bloch yönetiminde kurulan derginin ilk sayısı 15 Ocak 1929'da yayımlanmıştır. Derginin yayım kurulunda tarihçilerin yanında coğrafyacı Albert Demongeon, sosyolog Mavrice Halbwachs, iktisatçı Charles Rist ve siyaset bilimci Andre Siegfried gibi isimler de yer almaktadır.⁹ Bu şekilde dergide pek çok disiplinden araştırmacının görev almasındaki amaç; tarihin diğer disiplinlerden neden yararlanması gerektiğinin ve bu durumun tarihe neler kazandıracığının gösterilmek istenmesidir. Annales Dergisi etrafında toplanan ve değişik ilim dallarından insanların yer aldığı grubun fikirlerini Peter Burke şu şekilde ifade eder: "İlk olarak geleneksel anlatının yerini sorun odaklı bir analitik alır. İkinci olarak, siyasete odaklanan bir tarihin yerine insan faaliyetlerinin tamamına eğilen bir tarih geçer. Üçüncü olarak, bu iki amacı yerine getirmek amacıyla, öbür disiplinlerle -coğrafya, sosyoloji, psikoloji, ekonomi, dilbilim, antropoloji vb- işbirliği yapmaya önem verilir."¹⁰

---

⁶ Hobsbawm 1999: 110.

⁷ Dosse 2008: 49; Harsgor: <http://dis.fatih.edu.tr/store/docs/525785ieLN7Jp5.PDF>

⁸ Dosse 2008: 49-50.

⁹ Sönmez 2008: 54.

¹⁰ Burke 2010: 24.

Kıscacası amaç geleneksel tarih anlayışının yerine insan merkezli bir tarih anlayışı getirmektir. Burada ortaya çıkan sorun, toplumla ilgili tarihçilerin diğer sosyal bilimlerden ne kadar çok şey alabilecekleriyle ilgilidir. Toplumun tarihi, başka şeylerin yanı sıra, bir arada yaşayan ve beşeri terimlerle tanımlanabilen insan birimlerinin tarihidir.¹¹

Febvre ve Bloch'un her gün bir araya geldikleri Strasbourg Dönemi 1920'den 1933'e kadar yalnızca on üç yıl sürmüş olsa da, Annales hareketi açısından bu dönemin hayati bir önemi vardır. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi bu iki insanın çevresinde son derece canlı bir disiplinlerarası grubun olması, bu dönemin önemini daha da arttırıyordu.¹²

Ayrıca kentın Almanya'dan yeni ayrılmış olması sebebiyle ortam düşünsel yeniliğe elverişliydi. Febvre ve Bloch bu ortamda *Annales*'i çıkarmaya başladılar. Strasbourg Grubu 1930'lu yıllarda dağıldı. Febvre, Collage de France'daki bir kürsüde çalışmak üzere 1933 yılında Strasbourg'dan ayrılırken,¹³ Bloch da 1936 yılında Sorbonne Üniversitesi'nin Ekonomik Tarih Kürsüsü'nde Hauser'in yerini almak üzere ayrıldı. İşte bu dönemden sonra Paris'e gidenler Annales hareketinin başarıya ulaşmasını sağlamışlardır. Annales gitgide bir tarihsel okul odağı haline gelmiştir. Özellikle de Febvre'ün 1930'lu ve 1940'lı yıllarda eski tarihçiliği eleştiren yazılarının artması Annales'in gelişimini hızlandırdı.¹⁴ Febvre ve Bloch'un yetiştirmiş olduğu öğrenciler bu ekolün daha geniş kitlelere yayılmasını sağladıysa da bu yayılma faaliyeti İkinci Dünya Savaşı'yla birlikte kesintiye uğradı. Özellikle de 53 yaşında olmasına rağmen Bloch'un 1939 yılında orduya katılması ve 1944 yılında Almanlar tarafından öldürülmesi kesintinin asıl sebebi olarak gösterilebilir.¹⁵ Onun ölümünden sonra dergi önce ikisinin adıyla daha sonra sadece Febvre'nin adıyla çıkarılmaya devam etti.

Febvre'ün ölümünden önce Annales adına yapılan en önemli iş şüphesiz ki 1946 yılında *Ecole Pratique des Hautes Etudes*'ün de Altıncı Şubesi'nin oluşturulması olmuştur.¹⁶ Febvre toplumsal bilimlerle uğraşan Altıncı Şube'nin başkanı oldu. Bu dönemde Febvre önemli yerlere kendi öğrencilerini getirdi. Febvre'ün ölümünden sonra bu iktidarın varisi Fernand Braudel oldu.

---

¹¹Hobsbawm 1999: 121.

¹²Burke 2010: 45.

¹³Dosse 2008 65.

¹⁴François 60 vd.; Tosh 1997: 89.

¹⁵Burke 2010: 62.

¹⁶Iggers 2000: 55.

İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sırası dönemine değindiğimiz bu bölümde Marc Bloch ve Lucien Febvre'ün eserleri hakkında bilgi vermek de yerinde olacaktır. Çünkü yaşamları ve görüşleri hakkında bilgi verdiğimiz bu kişilerin eserleri hakkında da bir şeyler bilmemiz konunun bütünlüğünü sağlamamıza yardımcı olacaktır. Bloch 1929'dan sonra ilk olarak “*Les Caracteres Originaux de l'Histoire Gurale Francoise* (1931) adlı eserinde, Fransa özelinde kırsal teknikler ile kırsal geleneklerin birlikte incelenmesi olarak tanımladığı kırsal tarihi incelemektedir.¹⁷ Bloch'un bu incelemesi sayesinde bütün Dünya'da modern ve karşılaştırmalı kırsal tarih araştırmalarının temellerinin atıldığı söylenebilir. Bloch'un ikinci çalışması ise *La Societe Feodale (Feodal Toplum)*¹⁸ adıyla çıkmıştır. Bu kitap Avrupa tarihinin 10. yüzyıldan 14. yüzyıla kadar olan dönemde, kölelik ve özgürlük, kutsal krallık, paranın önemi gibi konuları işlemiştir.

Bloch'un sadece bu eserinde değil, diğer bütün eserlerinde Marx'ın etkileri görülür. Bloch, *Feodal Toplum* adlı eserinde, karşılıklı bağımlılık ilişkilerini, başka bir deyişle sanayi üretiminden ortaya çıkan sanayi toplumunu ve kapitalist ilişkileri ele almıştır. Dönemin tarihçileri tek bir ilişkiyi ya da ilişkiler bütünü, incelenmekte olan toplumun merkezi ve özgül ilişkisi olarak görmeyi, ele alınan malzemenin geri kalanını da bunun çevresinde toplamayı uygun bulmuşlardır. Blochçu bir tarihsel çözümleme, resmi belgeler, yer adları, tarla şekilleri, adetler, kolektif psikolojik tutumlar, paralar, ticaret kayıtları, mimari stiller gibi toplumsal yaşamın birçok parçasından oluşur.¹⁹ Marc Bloch *Feodal Toplum*'la, toplumsal yapının niteliği üzerine usta işi olan ve gerçekten örnek bir çalışma ortaya koymuş ve burada hem belli bir toplum tipini hem de o toplumun fiili ve muhtemel çeşitlerini ele almıştır.²⁰

Bloch'un bir diğer önemli eseri ise, 1941-1942 yılları arasında kaleme aldığı tamamlanmamış *Apologie Pour l'Histoire*'dır.²¹ Bloch bu çalışmasında, tarihin amacı, belgelerin eleştirel bir biçimde incelenmesi, tarihsel tanıkların ifadelerinin doğru olup olmadığının anlaşılması ve tarihin nasıl geriye doğru yazılması gerektiği gibi önemli yöntem sorunlarını tartışır. Anlaşılan, yapı bir kez kurulunca artık onun kendi tarihsel hareketi içinde görülmesi gerekmektedir. Fransızların deyişiyle tarihsel olaylar, biri sürekli yineleme,

---

¹⁷Sönmez 2008: 55.

¹⁸Bloch 2005:136-153.

¹⁹Delice 2011: 108.

²⁰Hobsbawm 1999: 124.

²¹Bloch 1994.

döngülerin tekrar tekrar gelmesi anlamında "strüktür" (yapı), diğeri yavaş ama fark edilebilir ritimleri olan ekonomik sistemlerin, devletlerin, toplumların ve uygarlıkların zamanı "konjonktür" içinde görülmelidir.²²

Febvre ise Annales dergisinin kuruluşundan sonra *Le Probleme de l'Incroyance au Seizieme Siecle; La Religion de Rabelais* (1942) adlı eserini yayınlamış,²³ bu eserde sorun odaklı tarihçiliğin önemli bir örneğini vermiştir. Suraiya Faroqhi'ye göre, Febvre'in asıl uzmanlık alanı 16. Yüzyıl Avrupa'sının düşünce tarihidir.²⁴ Febvre'in bu alandaki çalışmalarına örnek olarak *Au Coeur Religieux du XVe Siecle* adlı kitabı gösterilebilir. Febvre'ün üzerinde durulması gereken bir diğere önemli eseri, *Combats Pour l'Histoire*'dir. Febvre bu kitabında 19. yüzyıldaki tarihçiliği işlemiştir.²⁵

b. Annales Ekolü'nün Yörüngesi: Fernand Braudel'in Üç Boyutlu Önemi

20. yüzyılın en önemli tarihçilerinden biri olarak kabul edilen Fernand Braudel (1902-1985), 1920 yılında Sorbonne Üniversitesi tarih bölümüne girmiştir.²⁶ Sorbonne Üniversitesi'nde bulunduğu dönemde geleneksel tarih anlayışı çerçevesinde hareket etmiş ve Sorbonne'daki öğreniminin ardından 1923 yılında Cezayir'e öğretmen olarak gitmiştir. Cezayir'de bulunduğu dönemde Braudel'in Akdeniz'i karşı sahilden tepetaklak görmesi ve Fransa'ya daha uzaktan bakma imkânı bulması -bunu hem karşıdan izlemek, hem de Müslümanlar cephesinden Hıristiyanlara bakmak gibi de değerlendirebiliriz- pek çok tarihçinin kendisini sınırladığı ulusal çerçeveden zamanla uzaklaşmasına ve daha geniş ufuklara ulaşmasına sebep olmuştur. Cezayir'de bulunduğu dönemde II. Felipe ve Akdeniz Dünyası'na ilişkin tezini de yazıyordu. Bu tarihten sonra artık tarih anlayışında büyük bir değişim olmuş ve pek çok eser ortaya koymuştur. En önemli eserleri, *La Mediterranee et Le Monde Mediterranee a l'epoque de Philippe II* (1949), *Civilisation Materielle, Economie et Capitalisme XVe XVIIIe Siecles* (1979), *L'Identite de la France* (1986) gibi eserlerdir.²⁷

²² Hobsbawm 1999: 139.

²³ Burkel 1985: 12.

²⁴ Faroqhi 1985: 152.

²⁵ Sönmez 2008: 65.

²⁶ *Encyclopedia of World Biography on Fernand Braudel*, www.bookrags.com/biography/Fernand-braudel.

²⁷ Sönmez 2008: 71.

Braudel'in eserleri içerisinde onu başarıya ulaştıran ve Anneles'in en parlak dönemlerinden birisini yaşamasını sağlayan *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*²⁸ adlı eserdir. Bu kitap Braudel'in tez çalışmasıdır. Tez için yapılan araştırmanın esas kısmı büyük ölçüde, 1930'ların başında Simancas'da, yani, İspanyol resmi yazışmalarının korunduğu yerde ve Akdeniz dünyasındaki önde gelen Hıristiyan kentlerin -Cenevre, Floransa, Palermo, Venedik, Marsilya ve Braudel'in belgelerin filmini çekerek zaman kazandığı Dubrovnik (Ragusa)-arşivlerinde gerçekleştirildi.²⁹

Tez için çalışmaya başlayan Braudel, İkinci Dünya Savaşı çıktıktan sonra esir düştü. 1940-1945 yılları arasında süren esareti, pek çok gözlemciye göre Braudel'in tarih anlayışındaki değişimde bir dönüm noktasıdır.³⁰

Akdeniz ve Akdeniz Dünyası, her biri kendi içinde bütünsel bir açıklama denemesi olan ve geçmişe farklı bir yaklaşım tarzı getiren üç bölümden oluşmaktadır. Ortamın Payı başlıklı birinci bölümde Braudel, Vidal de la Blache ve Febvre'in de etkisiyle jeo-tarih tarzında bir eser meydana getirmiştir. Bölümde özellikle coğrafyanın tarih üzerindeki etkisi üzerine yoğunlaşmıştır.

Braudel eserin ikinci bölümüne "Ortak Kaderler ve Bütünsel Hareketler" adını vermiştir. Bu bölümde uzun dönemli coğrafi gözlemin yönelttiği tarihin tanıdığı yavaş dalgalanmalar ele alınmıştır. Son bölüm ise "Olaylar, Siyaset ve İnsanlar" başlığını taşımakta olup, geleneksel tarihyazımına konu olan siyasi olayların anlatıldığı kısımdır.³¹

Akdeniz ve Akdeniz Dünyası'nın yayımlanmasından sonra 1952 yılında Febvre, öğrencisi Braudel'e Dünyanın Kaderleri adı verilmesi tasarlanan bir çalışma kapsamında Avrupa tarihinin XV. ve XVIII. yüzyıllar arasındaki tarihini birlikte yazmayı önerdi. Yapılan paylaşıma göre Febvre eserde Avrupa'nın düşünce ve inanç tarihini ele alacak; Braudel ise maddi hayat tarihi üzerine yoğunlaşacaktı. Febvre 1956 yılında ölünce eser yarıda kaldıysa da, Braudel kendi bölümünü tamamladı ve eser *Civilisation Materielle (Maddi Uygarlık)* adıyla üç cilt olarak yayımlandı. *Maddi Uygarlık*'ın ilk bölümü *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası* gibi ilk bölümü hareketsiz olarak kurgulanmıştır. "Mücadele Oyunları" başlıklı ikinci bölüm, Akdeniz ve Akdeniz Dünyası'nın ikinci kısmına benzer bir biçimde, oldukça ağır bir hızla ilerleyen kurumsal

---

²⁸ Braudel 1990.

²⁹ Burke 2010: 71; İnalçık 2009: 301.

³⁰ Bu konuda bkz. Burke 2010:71-72; Ayrıca bkz., Yapıcı, 2005-2006: s. 186.

³¹ Braudel 1995.

yapılara ayrılmıştır. Üçüncü cilt ise “Dünyanın Zamanı” başlıklıdır ve daha hızlı bir değişimi ele almaktadır.³²

Braudel, *Uygurlukların Grameri* adlı eserinde coğrafya, demografi, iktisat, sosyoloji, antropoloji, psikoloji... gibi sosyal bilimlere gönderme yaparak, bunlar aracılığıyla yapılacak bir tarih öğretimi programıyla, bugünkü beşeri dünyanın anlaşılabilir kılınabileceğini ifade etmektedir. Böyle olduğunda ise, tarihçi her ne kadar olağan olarak geçmiş üzerinde çalışmakta ve düşünmekteyse de tarih sonuçta şimdiki zamanın -ve ikircikli bir şimdiki zaman- bilimine dönüşmeyi istemektedir.³³ Braudel, tarihi aynı zamanda hem geçmişin, hem şimdinin; hem olmuşun, hem de olanın tanınması olarak kabul eden, bir tarihçi olarak, tereddütsüz uygurluk demek tarih demekle aynı şeydir iddiasında bulunmaktadır.³⁴ Braudel, kültürel olgulara entegre olan yeni bir ekonomik ve sosyal Annales tarih tarzı icat etmekle beraber, kendi içinde tutarlı olmayan Febvre'nin modelini de bir teorik söylem olarak sürekli korudu. Fakat, Annales ekolü okullardaki tarih eğitiminde ilk olarak Latin dil bölgelerinde; İtalya, Katalonya, Brezilya'da, sonra Fransa'ya yönelik olan Orta Avrupa ülkelerinde; özellikle Polonya'da tanındı. Dışarıdan bakıldığında Annales, siyasi tarihe karşı propaganda yapan bir grup olarak görünüyordu. Bunlar, üniversitelerde kürsü sahibi olan tarihçiler tarafından horlandıklarını hissediyorlar ama hepsinden önemlisi yaptıkları yeni tarih anlayışı propagandasının beşeri bilimleri yükselteceğine inanıyorlardı.³⁵

Doğrusu, Annales tarihçileri sorun odaklı ve disiplinlerarası bir düşünme tarzına sahiptiler ve tarihsel-coğrafya ile ilgileniyorlardı. Onların polemik öfkesinin çoğu geleneksel tarihçilere yönelikti ve yeni bir tarih türünü inşa etme amacıyla, siyasal olaylar tarihinin egemenliğine karşı çıkmışlardır. Onlar gerileksel (regressive) ve karşılaştırmalı metotları kullanmış, disiplinlerarası işbirliğine ve uzun süreli değişim konularına önem vermişlerdir.³⁶

Bu anlamda Annales Ekolü, gerçek veya hayali bir geçmişe bağlılığı esas alan, bu çerçevede belli tarihsel eylem değerlerini ve onlara bağlılığı putlaştıran, bunları talim eden uygulamaların tamamına karşı çıkmışlardır. Annales'in muhalefet ettiği aslında, teorik ilkelere dayanarak, geleneksel kurumları düzeltmenin doğru olmadığına dair görüştür. Çünkü, muhalefet ettikleri görüşe

³² Ayrıntılı bilgi için bkz. Braudel 1979; Braudel 2004.

³³ Braudel 1996: 19, 23.

³⁴ Braudel 1992: 259.

³⁵ Simon 1996: 215 vd.

³⁶ Burke 2010: 179; Chirot 1999: 38.

göre, ilkel bir ilham bütün bilginin esası olup, gerçekler ancak gelenekler, özellikle de kilise geleneğiyle bilinebilir.

Vakur ve sözü geçer bir adam olarak Braudel, 1972 yılında emekli olduktan sonra da son derece etkili olmaya devam etti. Görevde olduğu dönemde kazanmış olduğu gücü Fransa'da bir toplum bilimci "Ortak Pazarı" kurma düşüncesi için kullandı.³⁷ Polonya gibi başka ülkelerden gelen tarihçilere Paris'te çalışmalarını sürdürmeleri için verilen burslar Fransız tarih biçiminin yurt dışında yaygınlaşmasına katkıda bulundu.

c. Braudel Sonrası: "Gelişmenin Son Basamağı"

Üçüncü bir kuşağın yükselişi, 1968'den sonraki yıllarda gitgide daha belirgin hale geldi; Andre Burguiere ve Jacques Revel gibi genç adamların Anneles'in yönetimine katılmaya başladığı 1969 yılında; Braudel'in Altıncı Şube Başkanlığı'ndan emekli olduğu 1972 yılında (başkanlık Jacques Le Goff geçmişti) ve eski Altıncı Şube'nin ilga edilip Jacques Le Goff'un yeniden örgütlenmiş olan Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales'in (EHESS) başkanı olduğu 1975 yılında artık yeni bir kuşağın Anneles'de etkin hale gelmeye başladığını göstermektedir.³⁸

Annales'deki kurumlaşmanın çelişkili sonuçları ortaya çıkmıştır. Kurumlaşma interdisipliner araştırmalara imkân sağladığı gibi, genellikle yeni şeffaflıklar da getirmiştir. Ayrıca, kurumlaşma takım çalışmasını mümkün kılmış ve giderek yeni teknik araçlarla elektronik veri işlemeye dayanan projeleri koordine etmiştir. Böylece, bir yandan altmışlı ve yetmişli yılların Annalescilerinin büyük tarihsel analizleri ortaya çıkmış, diğer yandan Annales'in genellikle bir jargonla yayınlanan son derece özel mesajları anlaşılabilir kalmıştır. Bloch, Febvre, Braudel, Duby, Le Goff, Ladurie, Mandrou, Vovelle, Furet ve diğer Annales tarihçileri, öteki Fransız ve Alman meslektaşlarının başaramadıkları bir şeyi başardılar. Yani onlar, sıkı bir bilimselliği, iyi bir literatürle birleştirdiler ve bu suretle geniş bir kitleyi kazandılar. Daha önceden Annales için sosyal bilimlerde önemli olan iktisat, sosyoloji ve antropoloji yerine, 1972 yılından bu yana EHESS, bağımsız olarak

---

³⁷ Burke 2010: 88.

³⁸ Burke 2010: 118.

linguistik, semiyoloji, edebiyat, güzel sanatlar ve beşeri bilimleri kapsayan psikanalize entegre olmayı hedef belirlemiştir.³⁹

Peter Burke'un da bahsettiği gibi, günümüzde Annales, Febvre ve Bloch veya Fernand Braudel döneminin tersine bir kişinin egemenliğinde değildir. Aslına bakılırsa bazı yorumcular düşünsel bir parçalanmışlıktan söz eder. Üçüncü kuşak, bünyesinde kadınlara yer veren ilk kuşaktır. Bu dönemde Christiane Klapisch, Arlette FarkeMona Zouf ve Michele Perrot bu kadınlar içinde göze çarpanlardır. Daha önceki *Annales* tarihçileri bazen feministlerce, kadınları tarihin dışında bırakmakla eleştirilmişti. Bununla birlikte üçüncü kuşağa geldiğinde bu eleştiri geçerliliğini gitgide kaybetmeye başladı.⁴⁰

Üçüncü kuşağın bir diğer göze çarpan özelliği ise seleflerine göre Fransa dışındaki fikirlere açıktırlar. Üçüncü kuşağın pek çok mensubu Birleşik Devletler'de Princeton, Ithaca, Madison ya da San Diego'da bir ya da birkaç yıl çalışmıştır. Braudel'den farklı olarak İngilizceyi yazıp konuşabilmekteydiler.

Annales hareketinin Braudel'den sonraki üçüncü evresinin önemli bir özelliği, bölgesel monografilerin yaygınlaşmasıdır. Emmanuel Le Roy Ladurie'nin *Les Payans du Languedoch* (1966) ve *Montaillou, Village Occitan de 1294 a 1324* (1975), Michel Vovelle'in *Ville et Campagneau 18eme Siecle: Chartres et Beauce* (1980), Pierre Goubert'in *Beauvais et Beauvaisis de 1600 a 1730* (1969), Pierre Vilar'ın *La Catalogne dans l'Espagne Moderne* (1962), Pierre Chaunu'nun *Sevileet l'Atlantique* (1955-1959) ve Georges Duby'nin *La Societeaux 11eme et 15eme Siecles Dans la Regionmaconnaise* (1954) kitapları bu konudaki çalışmalara örnek olarak gösterilebilir.⁴¹

Diğer önemli bir husus şudur ki, Braudel sonrası kuşakta 1960'larda sosyal bilimlerde genel olarak nicelleştirmenin büyümesine kapılma eğilimleri olmuş, üçüncü kuşağa mensup pek çok tarihçi gittikçe artan bir biçimde bilim insanı olmak hevesine girmiştir. Iggers'e göre, nicelleştirme Annales'in çocuğu değildir; ancak kültürün maddi temelini vurgulayarak Annales geleneklerinde iyi bir temel bulmuştur.⁴²

Mantolite tarihi de 1929'dan beri Annales'in etki alanındadır. Fernand Braudel'in tarih anlayışı çizgisindeki Annales tarihçileri, uzun süre içerisinde sosyal yapılar ve nesillerin zihniyetleri yer alan eski rejimi tercih ettiler. 19.

³⁹ Iggers 1996: 44.

⁴⁰ Burke 2010: 119.

⁴¹ Sönmez 2008: 87.

⁴² Iggers 1996: 62-63.

yüzyıldaki çifte devrimden bu yana cereyan eden çok hızlı modern zihniyet değişimlerine bu tarihçiler grubu pek fazla ilgi duymadı. Almanya'da ise Fransız zihniyet tarihi çok geç tanındı. Buna karşın Annales ekolünün kuruluşundan önce Almanya'da sosyal bilimciler, zihniyet tarihi ile ilgili sayılabilecek çok önemli çalışmalar vücuda getirdiler. Bunun en meşhur örneği Max Weber'in⁴³ 1905'de Protestanlık etiği ve kapitalizmin mantığı ile ilgili olan tezidir. Mantalite kelimesi Max Weber'de o tarihte henüz yoktur ve bu kavram bundan 10 yıl sonra Almanca'ya girmiştir. Zihniyet tarihi ile ilgili tezlere başka bir örnek, Annales'in kuruluşundan önce Almanya'da 1919'da Joseph Schumpeter'in yazdığı *Soziologie der Imperialismen* adlı denemedir.⁴⁴ Bloch zihniyet tabirini pek kullanmasa da *Kralın Dokunuşu* adlı kitabı bugün bizim "zihniyetler" tarihi dediğimiz araştırma alanına öncülük eden bir katkıydı. Kitabı, inanç sistemleri ve bilgi sosyolojisi üstünde yoğunlaşan bir tarihsel sosyoloji ya da tarihsel antropoloji olarak betimlemek de mümkün.⁴⁵

Max Weber, tüm tarihe genelgeçer değerler açısından bakmayı spekülasyon sayarak yadsımış ve tarihte bir genelliğe yaklaşıklık ve benzerlik ölçüsünü aşmayan yorumlar içinde varılabileceğini söyleyerek ve bundan yola çıkarak tarihsel sosyoloji anlayışını geliştirmiştir. Alman Tarih Okulu'na bağlı tarihçilerden K. Lamprecht'e göre de tarihteki kolektif etkinlikler bir çeşit sosyolojik çözümleme ile izlenmeli ve buradan tüm kültür tarihi için geçerli olabilecek sonuçlar çıkarılabilmeliydi. O, bu konuda W. Wundt'un deneysel psikolojisini örnek alan bir kitle psikolojisini böyle bir kültür tarihinin dayanacağı temel olarak görüyordu ve bu konuda Wundt'un şu sözlerine dayanıyordu: "Tarihin konusu, insanın psikolojik yaşantılarının geçmişi." Bu yüzden Lamprecht'e göre bir kitle psikolojisi, toplu halde yaşayan insanların yaygın ve ortak eylem tiplerini, mitoslarını, ahlaksal öğelerini, dillerini, tarihsel gelişimleri içinde incelemekle, kültür tarihini anlamamıza yardım edecektir. Lamprecht böylece sosyoloji ve sosyal psikoloji ile desteklenmiş bir tarihin, genel ifadelere hatta yasalara ulaşabilen bir bilim olacağını belirtir. Böylece 20. yüzyıl başlarının büyük tarih yazarları arasında bilim olarak tarihin birçok alt başlık konularında süregelen tartışmaların yoğunlaşmasına koşutluk içinde,

---

⁴³ Weber 1986; Max Weber hakkında bkz. Mardin 1990: 101-106.

⁴⁴ Sellin 2001: 166.

⁴⁵ Burke 2010: 49.

felsefe düzleminde de tarih biliminin metodolojisi üzerinde çalışmaların hızlandığı görülmektedir.⁴⁶

TARİHÇİLİK YOKUŞUNDA TÜRKİYE'DE ANNALES YORUMU

20. yüzyılda Fransa'da geleneksel tarihçiliğe karşıt bir tutum sergileyen Annales Okulu temsilcileri, Avrupa'da Polonya, İngiltere⁴⁷ ve pek çok Avrupalı devletin tarih yazımını etkilediği gibi Türkiye'yi de etkiledi. Cumhuriyet döneminde Türk tarihçiliği resmi tarih diyebileceğimiz bir çerçevede devam etmiştir. Zira, bu dönemde gelinen noktada, Türk milli kimliğini meydana getiren ve Türk kültürünün maddi varoluş vasıtalarını oluşturan öğeleri tarihte aramak lüzum ve zorunluluğu tespit edilmiştir. Buna göre hangi fonksiyonları yerine getirirse getirsin, tarih çalışmalarının metodik biçimi, ulus-devlette belirlenen hedeflerin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğinde belirleyici yapıyı oluşturacaktır. Metodolojik ve felsefi tarihçilik tarzı arıca üstyapısal siyasal imkânların da çerçevesini çizecektir. Yani tarihçilik usulü, kendi toplumumuzun ve diğer toplumların tarihsel dinamiklerini anlamamızın temelidir.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde artık hanedan-merkezli bir tarih anlayışı dışında Batıda gelişen modern tarihçiliğin yöntem ve yaklaşımlarına aşına bir anlayışın kökleşmeye başladığını ancak siyasî-askerî tarihe ağırlık veren tarihçiliğin hâlâ ağırlığını yitirmediğini görmekteyiz. Belki en dikkat çekici değişme, genelde İslâm tarihini ve özelde de Osmanlı tarihini merkeze alan yaklaşımın yerini, İslâm-öncesi dönemlerden başlayarak Türk tarihini öne çıkaran milliyetçi bir tarihçiliğin almasıdır.⁴⁸ Atatürk, Türk milletini, bir dini cemaat olmaktan çıkarıp, modern bir millet yapmak istiyordu. Bunun için Türk tarihinin yeni bir anlayışla araştırılmasını, Türk tarihinin gerçeklerini ortaya çıkararak millete mal etmek, halka milli şuur vermek, onu tarihi ve Türklüğü ile övündürmek istiyordu. Yani, Türk milletinin oluşumundaki, milli tarih şuurunun kesin rolüne inanmıştı.⁴⁹

---

⁴⁶ Özlem 1998: 143, 148.

⁴⁷ İngiliz tarihçiliğini etkilemesi konusunda bkz., Hobsbawm 1999: 273-282.

⁴⁸ Öz 2006: 256.

⁴⁹ İnalçık 2009b: 292.

Türkiye’de milli devletin kuruluşuyla birlikte başlayan bu akım içinde Türk milletinin kültür kaynaklarını araştırmada M. Fuad Köprülü orijinal tetkikleriyle başta gelmektedir. M. Fuad Köprülü’ye paralel olarak Türk tarihçiliği gelişimini sürdürdü, ancak Köprülüden sonra milliyetçilik unsurlarının bilimsel unsurlardan daha ağır bastığı söylenebilir.⁵⁰ Fuad Köprülü gibi çağdaş tarihçiliğin ülkemizde yerleşmesinde öncü rol oynamış bir şahsiyet ile onun yetiştirdiği tarihçi ve edebiyat tarihçilerinin çalışmalarıyla İslâm-öncesi ve İslâmî dönem Türk tarihinin bir bütün olarak ele alınması ve tarihî olay ve olgulara çok-faktörlü bir nedensellik içinden bakılması gerektiği düşüncesi kökleşmiştir. Halil Berktaş’ın isabetle belirttiği gibi “onun fikir yapısında, altı yüzyıllık İmparatorluğu tümüyle reddetmek yerine, özellikle kültür alanında o birikimle devamlılıklar arayan laik ama ılımlı bir Osmanlı tavrı da önemli rol oynamıştır.”⁵¹ Döneminde Batı’da ve özellikle de Fransa’da ortaya çıkan yeni tarih anlayışını yakından izleyen Köprülü millî tarihin sağlıklı bir biçimde ancak genel tarih içinde incelenebileceğini vurgulamıştır.⁵²

Fakat Annales Ekolü’nün Türkiye’deki etkisinin ne zaman başladığı konusunda, yapılan araştırmaların pek çoğunda farklı cevaplar verilmiştir. Özellikle bu ekolün Türkiye’ye Fuad Köprülü, tarafından getirildiği üzerinde durulmaktadır. Ahmet Yaşar Ocak’a göre, 1940’lardan sonra bütün dünya tarihçiliğine hâkim olan Annales Ekolü’nün sosyal tarih anlayışı, Fuad Köprülü tarafından *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*⁵³ adlı eseriyle Türkiye’den içeri sokulmuş ve Türk tarihçiliğinde bir devrim meydana getirmiştir. Köprülü *Bilgi Mecmuası*’nda "Türk Edebiyatı Tarihinde Usûl" adlı makalesiyle ünlü metodolojisini ortaya koymuştur.⁵⁴

Ahmet Yaşar Ocak’ın bu görüşü, Köprülü’nün Fransız tarihçiliğindeki gelişmeleri yakından takip ettiği ve güçlü bir kuramsal mantıkla Türkiye’ye getirdiği doğru bir saptamadır. Fakat, ilk gözlemlerimize göre, Köprülü’nün yukarıdaki eserlerinden birincisi ilk olarak 1918’de ikincisi ise 1913’de yayınlanmıştır. Şimdi, Annales Okulu en erken 1920’li yıllarda ortaya çıktığına göre Köprülü’nün doğrudan Annales’le ilgisi, kronolojik olarak mümkün olmayıp, söylenecek şey Köprülü üzerindeki Annales etkisinden çok "tarihçilikte yeni Fransız dalgası" denilebilecek şeyle ilgili olsa gerektir.

⁵⁰ Biçer 2008: 114.

⁵¹ Berktaş 1983: 2466.

⁵² Öz 2006: 256.

⁵³ Köprülü 1966.

⁵⁴ Ocak 1997: 221.

Ancak daha sonraki dönemde Fuad Köprülü, Ömer Lütfi Barkan, Mustafa Akdağ ve Halil İncalcık gibi tarihçiler ve takipçileri Fransız Annales Okulu'nun siyasî tarihten çok sosyo-ekonomik tarihe ve uzun döneme ehemmiyet veren yaklaşımından etkilenmişlerdir.⁵⁵ Kurtuluş Kayalı, Annales Ekolü'nden Türkiye'de etkilenen kişiler olarak Barkan ve Akdağ'ı işaret etmektedir.⁵⁶ Halil İncalcık ise; “*Modern Türk Tarihçiliği Üzerine Notlar*” başlıklı makalesinde Modern Türk Tarihçiliğinin Fuad Köprülü ile başladığını belirtir ve ilk etkileşimin onun döneminde başladığını söyler. Buna göre, Osmanlı tarihinin yorumlanmasında yeni bir yönelim, 1930'larda dünya iktisadi buhranının, Türkiye üzerindeki sarsıntılara bağlanabilir. O zaman Atatürk, Türkiye için iktisadi bir politikaya öncelik vermiş ve halk kitlelerini ilgilendiren sosyal meseleler ön plana alınmış, sosyalizm üzerine ilgi ve yayınlar artmıştır. Bu yeni davranış, Kadro Hareketi'nde ve yayınlarında kendini gösterir. Fuad Köprülü, o zaman *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası*'nı yayınlamak suretiyle, bu yeni akımı tarih alanında temsil etmiştir. Onun arkasından Köprülü Sorbonne Üniversitesi'nde dersler vermeye gittiği zaman, Febvre ve Bloch'un öncülük ettikleri yeni tarihçilik akımının etkisi altında kaldı ve Türkiye'de bu akımı geliştirdi.⁵⁷ İlber Ortaylı ise, Annales Okulu'nun ve Annales'ten de önce Avrupa'daki sosyal tarihçiliğin Türkiye'deki tarih yazımına etkisinin daha erken dönemlerde olduğunu vurgulamıştır.⁵⁸ Halil İncalcık *Tarihçilerin Kutbu* adlı eserde Pirenne'nin birinci sınıf bir Ortaçağcı ve belge uzmanı olduğunu, tarihe bütüncül açıdan bakmayı bildiğini belirterek birçok yönüyle onun Türkiye'de Fuad Köprülü'ye benzediğini söylemektedir.⁵⁹

Bazı bakış açılarından, bir ekol olarak Modern Türk Tarihçiliği, Febvre ve Bloch'dan çok Köprülü ile anılır. Bizler Modern Türk Tarihçiliği'nin bu ilk duayenini ya da ilk duayenlerinin hepsini de hayranlık duyduğumuz Fransız ekolünün parçaları sayıyoruz, fakat izlerini sürdürdüğümüz zaman, Türk tarih yazımındaki yeni gelişmelerin, gittikçe Annales'de yoğunlaşıp odaklandığını görüyoruz. Bu nokta vurgulanması önemle gereken bir noktadır, çünkü Türkiye'de en azından 1930'lardan itibaren Annales'in takip edildiği söylenebilir. Bunun nedeni herhalde o zamanlar ve olağandışı filolojik donanımı ve derin bilgisiyle tanınan Köprülü'nün üniversitedeki varlığına bağlıydı.

⁵⁵ Öz 2006: 257.

⁵⁶ Kayalı 2002: 15.

⁵⁷ İncalcık 2009b: 296.

⁵⁸ Ortaylı 2002: 8.

⁵⁹ Şenkaya 2005: 215.

Köprülü, bu paralelde büyük Ortaçağ tarihi uzmanları diyebileceğimiz Osman Turan, Mehmet Altay Köymen gibi akademisyenler de yetiştirmiştir.

Gerçekten de Köprülü, Febvre'in 1937 yılında *Annales Dergisi*'nde yayınlanan yazısını değerlendirme yoluna gitmiştir. Bu durum bize Braudel'den önce Türkiye'de *Annales*'in bilindiğinin, hemde kendi tarihçiliği üzerindeki etkilerinin ipuçlarını verir. Köprülü'nün çalışmalarının kurgulanışı, esas olarak *Annales* ile benzer biçimde sorun odaklı analizlere dayanır ve dolayısıyla, tanımlayıcı değil açıklayıcı bir nitelik taşır. Bunun yanında Köprülü tıpkı *Annales*ciler gibi anlatılarının temelini siyasi alana dayandırmaz. Ayrıca Köprülü, disiplinlerarasında bir yaklaşımı savunarak, tarihsel açıklamalarını bu tutum doğrultusunda inşa etmiştir. Tarih araştırmalarında kullanılacak araçların özelliği bağlamında ise Köprülü, arşiv belgelerini fetişleştirmeye yönelik tutumu şiddetle eleştirmiş ve gene *Annales* ile benzer bir şekilde, tarihinin kaynaklarına doğru soruları sorabilmesi neticesinde, insana dair her şeyden tarih araştırmalarında faydalanılabileceği sonucuna ulaşmıştır.⁶⁰

Köprülü'nün nasıl bir tarihçi olduğunu Halil İnalçık şu cümleleriyle çok güzel ifade etmektedir; “Fuad Köprülü, her şeyden evvel bilinen ve bilinmeyen kaynaklara göre yeni gerçekleri ortaya çıkaran yaratıcı bir âlimdir. Köprülü'nün o kadar çeşitli ve sonuçta dağınık gibi görünen aslında bir tek konunun, Türk kültür tarihinin çeşitli yönleriyle incelemeye çalışır. Ziya Gökalp'in bir tilmizi olarak toplum ve kültürün organik bir bütün olduğuna inanan Köprülü, kültürün edebiyat, sanat, hukuk, iktisat gibi kollarının “içtimai hayat” dediğimiz *complexus*un çeşitli yönlerinden ibaret olduğunu göstermiş ve kendi çalışmalarını bu temelde geliştirmiştir. O, bugün de bilim dünyasında Türk edebiyat tarihi ve Türk din tarihi konusunda bir otorite sayılmaktadır. Tereddütsüz denilebilir ki gerçekte o bu ilim kollarının gerçek kurucusudur.”⁶¹

Halil İnalçık'ın da burada belirttiği gibi modern Türk tarihçiliğinin kurucusu olarak gösterebileceğimiz Fuad Köprülü, gerek siyasal tarihçilikten uzak oluşu, gerekse diğer disiplinlerden de yararlanması gerektiğini belirtmesi ile pek çok yönüyle *Annales*çilere benzemektedir. Kısacası denilebilir ki Fransa'da modern tarihçiliğin devrimini gerçekleştiren *Annales*çilerse, Türkiye'de bu devrimi gerçekleştiren Fuad Köprülü olmuştur. Türkiye'deki tarihçiliğin gelişmesi başka bir fenomene, 1935'lerde ortaya çıkan Kadro Hareketi sonucunda ortaya çıkan sol akımlarla, iktisadi sosyal tarihçilerin tuhaf

---

⁶⁰ Sönmez 2008: 150.

⁶¹ İnalçık 2009b: 291.

biçimde kaynaşmalarına da bağlı olmuştur. Birçok milliyetçi veya sol görüşlü tarihçiler, Annales'in sancağı altında iktisadi ve sosyal tarih zemininde buluşmuş ve uzlaşmışlardır. Ayrıca Annales okulunun, Türk tarihçiliği üzerindeki etkisini iktisadi ve sosyal tarih vasıtasıyla gösterdiği söylenebilir. İktisadi ve sosyal tarih, uluslararası tarih kongrelerinde uzun süre İngiliz-Fransız tekelinde kalmakla beraber, Türk tarihçileri buralarda Köprülü'nün takipçileri ve meslektaşları vasıtasıyla temsil edilmişlerdir.

Tarafli tarafsız hemen tüm gözlemciler, Ömer Lütfi Barkan'ında tıpkı Fuad Köprülü gibi Annales Ekolü'nden büyük ölçüde etkilendiğini belirtmişlerdir. Liberal-milliyetçi Köprülü'den yaklaşık on beş yıl sonra doğan Barkan, Berktaş'a göre “Kelimenin tam anlamıyla Atatürkçü devletçiliğin ürünü” bir insandır ve devletçi-milliyetçi biri olarak dönüşümün baş mimarlarından biridir.⁶² Türk sosyal bilim literatürüne Annales etkisi bir yönü itibariyle, 1950'li yılların başında Ömer Lütfi Barkan'ın Annales hareketinin başka mensuplarından bahsetmeyip, 1949 yılında kitabın yayınlanmasından hemen sonra *Akdeniz Dünyası* kitabı üzerine bir metin yazması suretiyle gerçekleşmiştir. Eserin yayınlanmasını “büyük bir ilmi hadise” olarak nitelemiş ve eserin önemini şöyle açıklamıştı: “Eser, Osmanlı İmparatorluğu tarihinin en büyük bir devrinin en mühim meselesini bütün Akdeniz memleketlerine şâmil geniş bir plân içinde zengin malzeme ve yeni bir ilmi metotla vaz ve mütalâa etmiş olmak gibi, bizim için büyük bir kıymet ve ehemmiyet taşımaktadır.”⁶³

Aslında Annales'in Türkiye'de oldukça ciddi tesirler yapmasının müşahhas bir nedeni vardır. Fransa geçmiş yüzyıllardaki iktisadiyatının modern dünyanın gelişmesinde çok önemli roller oynadığını ortaya koymaya çalışan bir ülkeydi. Bunun en somut göstergesi Braudel'in meşhur eseri idi. Bu ilgi, kapitalizmin gelişimi üzerine yapılan tartışmalardan doğmuştu. Tartışma özünde, modern dünya medeniyetinin gelişmesinde geçmiş yüzyılların nasıl bir ehemmiyet taşıdığı sorunu ile ilgiliydi. Batılı tarihçilerin bu konuya ilgilerine örnek olarak Britanya'da William Cunningham'ın *Growth of English Industry and Commerz in Modern Times* (Modern Zamanlarda İngiliz Sanayi ve Ticaretinin Gelişmesi)⁶⁴ ve J. E. Thorold Rogers'in *Six Centuries of Work and Wages* (İş ve Ücretlerin Altı Yüzyılı)⁶⁵ gibi klasik ekonomik tarih incelemeleri

---

⁶² Berktaş 1991: 43.

⁶³ Barkan 1951: 173-192.

⁶⁴ Cunningham 1882.

⁶⁵ Rogers 1884.

birincisi 1882 ve ikincisi 1884 yılına kadar uzanır. 1881’de basılan *Mebadi-i İlm-i Servet-i Milel* ismini taşıyan ve Türk tarihindeki ilk klasik ekonomi kitabının yazarı olan Sakızlı Ohannes Paşa ise ekonomik liberalizmin Osmanlı’daki öncülerindendir. Adam Smith’ten oldukça etkilenen Ohannes Paşa, Osmanlı ekonomisinin önündeki tek çıkış yolunun liberalizm olduğunu vurgulamıştır. Osmanlı Dârülfünûnu’nda Ohannes Efendi "İlm-i Servet" derslerinde ağırlıklı olarak Adam Smith’i anlatırdı.⁶⁶ Ama Smith’in 1776’da yazdığı ve iktisat ilminin kurucu kitabı sayılan *Milletlerin Zenginliği* bizde ilk defa 1948’de Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanmış, ikinci baskısı ise 1997’de yapılmıştır.⁶⁷ Descartes’in 1637’de yazdığı *Metod Üzerine Konuşmalar*’ını da ilk defa 1895’te, Latin harfleri ile de 1944’te yayımlamışız.⁶⁸ Adam Smith’ten sonra ekonomi ilim ve sanatı çok gelişti, farklı olgular, değişik görüşler, ciddi eleştiriler ortaya çıktı.

Türk tarihçilerinin birçoğu da bu çözümü zor sorunu irdelerken, tabiatıyla bu soruna farklı bir bakış açısıyla eğilen Fransız tarihçilerine yakınlaşmışlardır. Barkan da sosyal düzen, para ve fiyat hareketleri konularını arşiv belgeleri ışığında gün yüzüne çıkaran araştırmalarını peş peşe sıralamaya başlamıştır. Bu konuda Barkan şunları ifade ediyordu: “Tarihçinin, teskilât ve idarî-askerî kadro meselelerini ve bazı tarihi olayları aydınlatmak için olduğu kadar, iktisadi konjonktürü tayin etmek, müzmin veya hâd buhranlı hallerde içtimai bünyenin tansiyon ve hararet derecesini ölçmek için de, maliye daireleri arşivlerinde ve devlet idaresinin muhasebe defterleri üzerinde tetkikler yapması ve çok defa bir hastanın nabzını yoklar gibi, devlet “bütçe”lerini gözden geçirmesi icap etmektedir.”⁶⁹

Keza Halil İncalcık da 1950’de Paris’de toplanan *Tarih Bilimleri Kongresi*’nde Braudel’in eseriyle tanışmış, *Belleten*’deki bir makalesinde⁷⁰ onun buluşlarından genişçe yararlanmış ve zamanla Braudel-Barkan okulunun takipçisi olmuştur. Yani Türk tarihçileri birdenbire kendilerini geçmiş yüzyılların sosyo-ekonomik krizleri içerisine dalmış olarak bulmuşlar ve Annales tarihçilerine oldukça sıkça atıflar yapmışlardır.

Barkan’ın Annalesle olan ilişkisini anlayabilmek için özellikle onun eğitim hayatı üzerinde durmalıyız. Barkan 1927 yılında İstanbul Üniversitesi

⁶⁶ Sakızlı Ohannes Paşa 1297 (1881).

⁶⁷ Smith 1997.

⁶⁸ Descartes 1944.

⁶⁹ Barkan 1953-1954: 238.

⁷⁰ İncalcık 1951: 629-690.

Felsefe Bölümü'nden mezun oldu. Sonrasında liselere öğretmen olarak yetiştirilmek üzere Strasbourg'a gönderildi. Strasbourg'da da genel felsefe, sosyoloji ve psikoloji sertifikaları ile Hukuk Fakültesinden "İktisadi İlimler Yüksek Etüt Diploması" olarak ikinci bir lisans tamamlayıp 1931'de Türkiye'ye döndü. Strasbourg'da okuduğu dönemde Marc Bloch'tan ders aldı.⁷¹ Strasbourg'da kaldığı dönemi gayet verimli geçirmeye çalışan Barkan şüphesiz bu dönemde Annales Ekolu'nden etkilenmiştir. Çünkü onun Starabourg'da bulunduğu dönem Febvre ve Bloch'un Strasbourg'da ders verdikleri ve Annales dergisini çıkardıkları bir dönemdi. Bu kadar aktif bir Annalescilik faaliyetinden etkilenmemesi ve habersiz kalması imkânsızdır. Zaten Barkan'ın ikinci Türk Tarih Kongresi için hazırladığı bildirinin Fransızca çevirisinin 1939 yılında *Annales Dergisi*'nde yayımlanması Barkan'ın Annales'den etkilendiğinin açık bir kanıtıdır.⁷²

Kısacası Barkan'ın tarihçiliği, Fransa ve Türkiye'de yetiştiği ortamın etkisiyle, Annales'den henüz ilk ortaya çıktığı dönemlerden itibaren etkilenmiştir. Bu etkinin yansımaları, çeşitli düzeylerde olmak üzere Barkan'ın 1950'den önceki akademik üretiminde de kendisini göstermektedir.⁷³ Bunun yanında Braudel'in çalışmalarının da Barkan'ın tarihçiliğinde oldukça önemli bir dönüm noktası oluşturduğu gözüküyor. Bu tarihten itibaren Barkan, Türk tarihi'nin Annales özellikle de Braudel çizgisinde hazırlanması için çalışmıştır. Barkan'ın bu düşüncesi onu Annales'in Türkiye'deki bir parçası haline getirmiştir. Ancak, etkileşim hususunda bu dış tesirlere ilave olarak, lokal ve uluslararası etken unsurlardan da söz edilebilir. Örneğin tarihçilikte, tarihi materyalizm her zaman gündemde bulunmuştur. Barkan, çalışmalarında öncelikle fikirler ve inançlar dünyası ile iktisadi temeller arasında, mutlak ve asli ehemmiyet taşıyan ilişkiler yumağının içerisine dalmıştır. Diğer taraftan onun bazı çalışmalarında, devlet ve İslam temelli üstyapı modeliyle birlikte paralel ya da aykırı giden fikirlerin ve inançların da önemli unsurlar olduğu vurgulanmaktadır.⁷⁴ Fakat, Barkan'ın yaşadığı devirde bu tür sosyal konuların ısrarla vurgulanması, sık rastlanan olağan durumlardan değildi. Türkiye'de tarihçiliğin üvey evladı durumuna gelen tarih yazımı hala bu özelliğini korumaktadır. En az siyasi tarih kadar önemli olan bu tür konulara her ne

⁷¹ İnalçık 2009b: 297.

⁷² Sönmez 2008: 165.

⁷³ İnalçık 2009a: 318; Ö. L. Barkan'ın 1950'den önceki çalışmalarına birkaç örnek: Barkan 1943; 1944-45; 1945; 1948a; 1948b.

⁷⁴ Barkan 1951-1952: 56-78.

hikmetse bizde o kadar ilgi duyulmamaktadır. Yine Barkan, idare edenler ile idare edilenlerin değişken amaç, çıkar ve karşılıklı ilişkilerinin fikir ve inanç merkezinde birleşmesinin hayati önem taşıdığı hususuna da ehemmiyetle dikkat çekmiştir.

Bizde, tarihin kültürel ve sosyolojik anlamda incelenmesi konusunda Ömer Lütfi Barkan, Mustafa Akdağ ve Halil İnalçık gibi tarihçilerin, üst ve orta düzeyden sergiledikleri türden yazılarında gördüğümüz gibi bir Annales geleneğine sahip olduğumuz anlaşılıyor. Bu tarihçiler arşiv araştırmalarını, sosyal tarih alanına dönüştürmüşlerdir. Sosyal antropoloji, Türkiye’de tarihçiliğin en kritik disiplini haline geliyorsa, bu tarihçiler, en azından bazı tarihçilerin ilginç buldukları ve sürekli başvurabilecekleri ve yararlanabilecekleri bir alanı temsil etmektedirler.

Annales’in ortaya çıkarmış olduğu beli başlı pek çok özelliğin izleri Mustafa Akdağ’ın eserlerinde kendini göstermektedir. *Türkiye’nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*⁷⁵ ve *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası: Celali İsyamları*⁷⁶ adlı kitaplarının sadece isimlerinden bile anlaşılacağı üzere Akdağ ekonomik ve sosyal tarih üzerine çalışmıştır. Akdağ’ın amacı, Osmanlı öncesinden Cumhuriyet Dönemi’ne kadar bir sosyo-ekonomik tarih yazma girişimidir. Türkiye’de sosyal ve ekonomik tarihçiliğin üslup ve modellerini külliyen kabullenmiş çok az tarihçi bulunsa bile, bununla sadece Mustafa Akdağ değil, Halil İnalçık ve öğrencilerini bir anlamda bizlere bir şeyler öğretmiş olan her çizgideki tarihçiye işaret edilmektedir.

Akdağ’ın 1949 ve 1950 yıllarında yayımlanan “Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye’nin İktisadi Vaziyeti” başlıklı makalesinde umumi ekonomik durum, imparatorluğun vergi sistemi, iktisadi darlığın cemiyet bünyesindeki tesirleri ve zirai iktisadiyatta buhran bölümlerinden oluşan incelemesinde Akdağ, karşılaştırmalı bir perspektifle devletin dünya iktisadi nizamı içindeki yeri ve kendi ekonomik bünyesinin teşekkülünü ele alarak başlar. Bu makaledeki konuyu işleyiş biçimine baktığımızda yine Annales Ekolü tarzı ekonomik yöne ağırlık veren bir üslup söz konusudur.⁷⁷

---

⁷⁵ Akdağ 1999a.

⁷⁶ Akdağ 1999b.

⁷⁷ Akdağ, “Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye’nin İktisadi Vaziyeti”, *Belleten*, 1950, Vol. XIV, No. 55, s. 329- 330.

Akdağ'ın çalışmalarında 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başı sosyal tarihçiliğinin ve ekonomik determinizmin özellikleri ağırlıklı bir yer tutar. Hatta Akdağ'ın eserlerinde, Bloch, Febvre ve Braudel'in izleri görülür. Fakat Akdağ'ın ne Febvre, ne Bloch, ne de Braudel hakkında iyi veya kötü anlamında bir yorumu yoktur. Sadece bazı eserlerinde Braudel'den dipnot düşmüş fakat bu dipnotları da yine normal bir tarihçiden yararlanıyormuş gibi kullanmıştır.⁷⁸ Kısacası Annales Ekolü'nden etkilenip etkilenmediği konusunda hiç bir şeyden bahsetmemiştir. Buna karşılık, Annales tarzında yapılan araştırmalara bakıldığında Barkan'a, Akdağ'a, İncalcık'a muazzam derecede çok atıflarda bulunduğu fark edilmektedir. Türkiye'de toplumsal tarihçiliğin tüm modellerini benimsemiş, az miktarda tarihçi olsa bile, aslında toplumun bünyesindeki karşılıklı münasebetler, her zaman ilginçliğini muhafaza eden konulardır. Böylece bu noktada, Türkiye'deki toplumsal tarihçilik eğiliminden dolayıdır ki, kültür tarihi ile ilgili araştırmaların istikbalinin, Fransız tarihçilerinin ürettiği çalışmalardan farklı olup, bir ekol oluşturabileceği kanaatindeyim.

Sonuç olarak, kendi deyişiyle kendini, “Türk toplumunun tarihinde kendine özgü bir devlet düzeni yaratmış olduğunu ve onu uzun süre devam ettirdiğini”⁷⁹ açıklamaya adanmış Akdağ, tarih anlayışının büyük ölçüde içsel faktörlerinin etkisinde şekillenmesinden ötürü, kelimenin olumlu anlamıyla, kendine özgü bir sosyal tarihçilik anlayışı ile çalışmalarını gerçekleştirmiştir.

Bu bölüme kadar ele alınan kısımda bahsetmiş olduğumuz üç sosyal tarihçinin de Annales ekolüyle bağlantıları ve onların görüşleriyle aynı çizgide olup-olmadıkları şüpheliydi. Fakat Halil İncalcık'ın Annales'ten etkilendiği ve eserlerini o doğrultuda ortaya koyduğu kesindir. Bu, gerek eserlerinden, gerekse sözlerinden anlaşılmalıdır. İncalcık, Tarih anlayışını kısaca tarihe yeni bir bakış; kitlelerin, halkın tarihini yapmak olarak özetler. “Ben doktriner bir tarihçi değilim, daha çok Annales Okulunun bakışını benimsiyorum... Benim Tarih felsefemi tarif etmek gerekirse budur”.⁸⁰ *Tarihçilerin Kutbu* adlı eserdeki bu bölüm açık ve net olarak İncalcık'ın Annales Ekolü izinde çalıştığını göstermektedir.

İncalcık, aslında Annales Ekolü'nü Braudel'le eşit olarak görür ve ekolün gerçekten adının onunla duyurulduğuna inanır. Barkan'la aynı dönemde

⁷⁸ Akdağ 1999a: II, 103, 316.

⁷⁹ Akdağ 1999a: II, Önsöz.

⁸⁰ Şenkaya 2005: 212-214.

Braudel'den etkilenmiş olan Halil İnalçık kendisinin Annales'in nasıl tanıdığını şu şekilde ifade eder; "Braudel, La Mediterranee eserini neşrettiği zaman, Paris'te bulunuyordum. 1950'de Milletler arası Tarihi İlimleri Kongresi'ne katılmak için Londra'dan Paris'e gelmiştim. Kongredeki konuşmalar sırasında, bambaşka bir üslup ve anlayışla yazılmış olan Braudel'in kitabı geniş yankılar yapıyor ve tartışılıyordu. Kitabı aldım ve orada, Osmanlı İmparatorluğu'nun o zamana kadar Avrupa Tarihçiliğinde hiç görmediğimiz bir şekilde ele alındığını heyecanla fark ettim. Braudel, Akdeniz'e hakim olan Osmanlı İmparatorluğu'nda sosyal, demografik ve ekonomik niteliklerin batıdakilerle paralellik gösterdiğini, bu iki dünyanın karşılıklı yakın temas ve karşılıklı etki içinde bulunduğunu ve birbirinden ayrı incelenemeyeceğini gösteriyordu."⁸¹

İnalçık işte bu şekilde Braudel'in en ünlü eseri olan *Akdeniz Dünyası* adlı eserin çıktığı ve önemli tartışmaların başladığı bir dönemde Paris'te bulunmuştur. Eseri eline aldığı Braudel'in farklı yönlerden Osmanlıyı anlatışı İnalçık'ın hoşuna gitmiş ve İnalçık 1951 yılında Mustafa Akdağ'a ait Türkiye'nin İktisadi Vaziyeti üzerinde bir tenkit ederken Braudel gibi eserin ekonomik ve sosyal konuları üzerinde durmuş, bundan sonra eserlerini Braudel'in çizgisinde hazırlamıştır.

Berktaş'ın da belirttiği gibi, Halil İnalçık'ın sosyal tarihçiliğe etkisini sadece Braudel'e bağlamamak gerekir. Unutulmaması gereken unsur Halil İnalçık'ın Fuad Köprülü gibi sosyal tarihçiliğe önem veren önemli bir şahsiyetin öğrencisi olması da bunda etkili olmuştur.⁸² İnalçık'ın yazmış olduğu pek çok eserde Annales Ekolünün yani ekonomik ve sosyal tarihçiliğin etkisini görmek mümkündür.

İnalçık, zamanla muazzam bir boyut kazanacak olan üretimin ilk yıllarından itibaren çalışmalarını çok büyük ölçüde, sorun odaklı bir perspektifle, disiplinler arası bir yaklaşımla, İnsan faaliyetlerinin tüm alanlarını kapsayacak şekilde, betimleyiciden ziyade açıklayıcı bir yöntemle ve şüphesiz karşılaştırmalı bir metodolojiyle gerçekleştirmiştir. Çalışmalarını şekillendiren tarihçilik anlayışı, Annales ile tanışmaya kadar, büyük ölçüde Annales'ten etkilenen hocası Köprülü ve Barkan'ın etkisindedir. Kendisinin de bahsettiği gibi Braudel'i tanımasından sonraki eserleri ise Annales ekolü etkisiyle oluşturmuştur.

---

⁸¹ İnalçık 2009a: 311.

⁸²Berktaş 1991: 43.

SONUÇ

En temelde tarihyazımını, genelde Annales Okulu'nu ve özelde de Türkiye'deki tarihçiliğe Annales Okulu'nun etkisini temel alan bu makaleyi seçmemizin sebebi, aslına bakılırsa basitçe; *Annales Dergisi* ve bu dergiyle birlikte adları zikredilen muhterem zevatın, geçtiğimiz ve içinde bulunduğumuz yüzyılda tarih disiplini ile sosyal bilimler arasında cereyan eden verimli işbirliğinin en güçlü örneklerini sunmuş olmalarıdır. Bu makalenin, *Annales* hareketi ve Türk tarihçiliği hakkında, hükümlere varılabilecek kadar sonuçlar ortaya çıkaracak bir inceleme-araştırma olduğu söylenemez. Ancak, aslında *Annales*'in Türkiye'de nasıl algılandığına baktığımız bu tarihsel hafıza seyahatimiz hakkında sözün bittiği yerdeyiz ve fazla lafa da hacet yok. Umarım böyle bir araştırmayı bizden sonrakiler, bizim ulaşamadığımız Köprülü'nün, Bloch'un, Braudel'in, Barkan'ın veya Osman Turan'ın yayınlanmamış el yazısı çalışmalarından faydalanarak ortaya çıkarırlar ve Türk tarihçiliğinin hizmetine sunarlar.

Türk tarihçiliğinin içeriğindeki farklı bir boyut, son birkaç on yılda tarih yazımının kapsamının, depremlerden nüfus hareketlerine, mesleklerden sembollere ya da dini ritüellere kadar her türlü konu hakkında, yoksul köylüden hükümdarlara kadar bütün beşeri hayatlar için, yüzeyi, düzlemi, hacmi ve şekli belirsiz bir alan olan sosyal tarihin yükselişiyle birlikte bariz bir gelişme kaydettiğini göstermektedir. Bu, Annales üstadlarının öngördükleri ve şimdilerde tarihyazımının yöneldiği beşeriyetin gizli tarihidir.

İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden "Soğuk Savaş" döneminde sosyal ve iktisadi tarihe ve müesseselere istinat eden tarihsel açıklamalara doğru bir eğilim ve yönelimin mevcut olduğu gerçek bir saptamadır. Bu tarihçilere hangi ekolün adını verirsek verelim, batı tarih yazımındaki bu akımlar Türkiye'deki akademik merkezlerde tesirli hatta bazen hâkim olmuştur. Bundan başka, son zamanlarda tarih disiplininin merkezinden uzakta, kıyıda kenarda kalmış temalara duyulan ilgilerde belirli bir artışın olduğu söylenebilir. Örneğin Braudel'in *Akdeniz Dünyası*'ndan çok daha spesifik olan çalışmalar Türkiye'de akademik çevrelerde denizcilik üzerinde yapılmaktadır. Şüphesiz bu değişimde ve gelişimde 1950'lerde kaleme aldığı sosyal tarih ile ilgili makale ve kitaplarla, Barkan'ın açmış olduğu ufukların rolü büyüktür.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Akdağ 1990a: Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi 1453-1559*, II, Barış Yayınevi, Ankara 1999a.

Akdağ 1990b: Mustafa Akdağ,, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası: Celali İsyanları*, Barış Yayınevi, Ankara 1999b.

Barkan1943: Ömer Lütfi Barkan, *XV. ve XVI. ıncı Asırlarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Ziraî Ekonominin Hukukî ve Malî Esasları*, İstanbul 1943.

Biçer 2008: Bekir Biçer, *Tarihe Giriş*, Dem Yayınları, İstanbul 2008.

Bloch 2005: Marc Bloch, *Feodal Toplum*, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, 4.Baskı, Doğu Batı Yayınları,Ankara 2005.

Bloch 1994: Marc Bloch, *Tarihin Savunması ya da Tarihçilik Mesleği*, Çev. M. Ali Kılıçbay, Gece Yayınları, Ankara 1994.

Braudel 1990: Fernand Braudel, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*, Çev. M. Ali Kılıçbay, Eren Yayıncılık, İstanbul 1990.

Braudel 1979: Fernand Braudel, *Civilasation Meterielle,Economie et Capitalisme: XVe XVIIIe Siecle, LesStructuresdu Quatidien:Lepossible et L'Impossible*, Armond Colin, Paris 1979.

Braudel 2004: Fernand Braudel, *Maddi Uygarlık I: Ekonomi ve Kapitalizm, Gündelik Hayatın Yapıları XV.-XVIII. Yüzyıllar*, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2004.

Braudel 1992: Fernand Braudel, *Tarih Üzerine Yazılar*, Çev. M. Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 1992.

Braudel 1995: Fernand Braudel, *The Mediterranean And The Mediterranean World in Theage of Philip II*, University Of California Press, England 1995.

Braudel 1996: Fernand Braudel, *Uygarlıkların Grameri*, Çev. M. Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara 1996.

Burke 2010: Peter Burke, *Fransız Tarih Devrimi: Annales Okulu*, Çev. Mehmet Küçük, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2010.

Chirot 1999: Daniel Chirot, *Tarihsel Sosyoloji içinde March Bloch "ın Toplumsal ve Tarihsel Manzarası*, Çev. A. Fethi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999.

Cunningham 1882:, William Cunningham, *Growth of English Industry and Commerz in Modern Times*, Cambridge University Press, London 1882.

Descartes 1944: Descartes, *Metod Üzerine Konuşmalar*, Çev. Mehmet Karasan, Maasrif Matbaası, Ankara 1944.

Dosse 2008: François Dosse, *Ufalanmış Tarih*, Çev. Işık Ergüden, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008.

Hobsbawm 1999: Eric Hobsbawm, *Tarih Üzerine*, Çev. Osman Akınhay, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 1999.

Iggers 2000: Georg G. Iggers, *Bilimsel Nesnellikten Postmodernizme Yirminci Yüzyılda Tarih Yazımı*, Çev. Gül Çağalı Güven, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000.

Iggers 1996: Georg G. Iggers, *Geschichtswissenschaft Im 20. Jahrhundert*, Vandenhoeck-Ruprecht, Göttingen 1996.

Köprülü 1966: Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 1966

Mardin 1990: Şerif Mardin, *Siyasal ve Sosyal Bilimler*, İletişim Yayınları, İstanbul 1990.

Özlem 1998: Doğan Özlem, *Tarih Felsefesi*, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir 1998.

Sakızlı Ohannes Paşa 1297 (1881): Sakızlı Ohannes Paşa, *Mebadi-i İlm-i Servet-i Milel*, Mihran Matbaası, İstanbul 1297 (1881).

Sellin 2001: Volker Sellin, *Einführung in die Geschichtswissenschaft*, Vandenhoeck-Ruprecht, Göttingen 2001.

Simon 1996: Christian Simon, *Historiographie*, Eugen Ulmer Verlag, Stuttgart 1996.

Smith 1997: Adam Smith, *Ulusların Zenginliği*, Çev. Ayşe yunus-Mehmet Bakırcı, Alan yayıncılık, İstanbul 1997.

Sönmez 2008: Erdem Sönmez, *Annales Okulu ve Türkiye’de Tarih Yazımı*, Daktylos Yayınevi, İstanbul 2008.

Staianovich 1976: Troian STAIANOVİCH, *French Historical Method: TheAnnalesParodigm*, Ithaca, 1976.

Şenkaya 2005: Emine Şenkaya, *Tarihçilerin Kutbu: Halil İnalçık Kitabı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2005.

Rogers 1884: James E. Thorold Rogers, *Six Centuries of Work and Wages: A History of English Labour*, M.P. Swan Sonnenschein & Co., Paternoster Square, London 1884.

Tosh 1997: John Tosh, *Tarihin Peşinde*, Çev. Özden Arıkan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1997.

Weber 1986: Max Weber, *Sosyoloji Yazıları*, Çev. Taha Parla, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1986.

Makaleler

Akdağ 1950: Mustafa Akdağ, “Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye'nin İktisadi Vaziyeti”, *Belleten*, Ankara 1950, Vol. XIV, No. 55, s. 329- 330.

Barkan 1944-45: Ömer Lütfi Barkan, “Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve Türkiye’de Zirai Bir Reformun Ana Meseleleri”, *D.Ü. D. F.M.*, İstanbul 1944-45, C. VI, No: 1-2, s. 54-145.

Barkan 1945: Ömer Lütfi Barkan, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Teşkilat ve Müesseselerinin Şer’iliği Meselesi”, *Hukuk Fakültesi Mecmuası*, İstanbul 1945, C. XI, Sayı 3-4, s. 203-224.

Barkan 1948a: Ömer Lütfi Barkan, “Osmanlı Kanunnâmeleri”, *III. Türk Tarih Kongresi*, TTK, Ankara 1948a.

Barkan 1948b: Ömer Lütfi Barkan, “Tahrir Defterlerinin İstatistik Verimleri Hakkında Bir Arastırma”, *IV. Türk Tarih Kongresi (Tebliğler)*, Ankara 1948b, s. 290-294.

Barkan 1951: Ömer Lütfi Barkan, “Filip II. Devrinde Akdeniz ve Akdeniz Memleketleri”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 1951, C. XII, No: 3-4, s. 173-192.

Barkan 1953-1954: Ömer Lütfi Barkan, “ Osmanlı İmparatorluğu Bütçelerine Dair Notlar”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 1953-1954, C. XV, Sayı 1-4, s. 238-250.

Barkan 1951-1952: Ömer Lütfi Barkan, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler”, *D.Ü. D.F.M.*, 1951-1952, C. XIII, Sayı:1-4, s.56-78

Berktaş 1991: Halil Berktaş, “Dört Tarihçinin Sosyal Portresi”, *Toplum ve Bilim*, 1991, S. 54-55, s. 19-45.

Berktaş 1983: Halil Berktaş, “Tarih Çalışmaları”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, 1983, Cilt IX.

Burke 1985: Peter Burke, "Modern Avrupa'nın ilk Dönemlerinde Toplum ve Ekonomiye Giriş", *Tarih ve Tarihçi Annales Okulu İzinde*, Derleyen: Ali Boratav, Alan Yayınları, İstanbul 1985.

Delice 2011: Didem Delice, "Annales Okulu ve Ricoeur'un "Anlatı" Bağlamında Annales Okulu Eleştirisi", *History Studies*, 2011, Volume 3/2, s. 101-124.

İnalçık 1951: Halil İnalçık, "Türkiye'nin İktisadi Vaziyeti Üzerinde Bir Tedkik Münasebetiyle", *Belleten*, 1951, XVI, s. 629-690.

İnalçık 2009a: Halil İnalçık, "Fransız Annales Ekolü ve Türk Tarihçiliği", *Doğu Batı Makaleler II*, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2009a, s. 311-324.

İnalçık 2009b: Halil İnalçık, "Modern Türk Tarihçiliği Üzerine Notlar", *Doğu Batı Makaleler II*, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2009b, s. 289-310.

Kayalı 2002: Kurtuluş Kayalı, "Annales Hareketinin Türkiye Serüveni O Kadar Açıklayıcı ki..." *Fransız Tarih Devrimi: Annales Okulu*, Doğu Batı Yayınları, Ankara 2002.

Faroqhi 1985: Suraiya Faroqhi, "Duyguların da Bir Tarihçesi Vardır: Lucien Febvre'ün Yapıtları", *Toplum ve Bilim*, 1985, Sayı 28, s. 149-163.

Ortaylı 2002: İlber Ortaylı, "Kurumların Tarihçisi Henri Pirenne Hakkında", *Orta Çağ Kentleri: Kökenleri ve Ticaretin Canlanması*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002.

Ocak 1997: Ahmet Yaşar Ocak, "Fuad Köprülü, Sosyal Tarih Perspektifi ve Günümüz Türkiye'sinde Din ve Tasavvuf Tarihi Araştırmalarında Tarihin Saptırılması Problemi", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Konya 1997, S. 3, s. 221-230.

Öz 2006: Mehmet Öz, "Tarih ve Tarihçiliğimiz Üzerine Bazı Düşünceler", *I. Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 2006, s. 251-256.

Yapıcı 2005-2006: Merve İrem Yapıcı, "Bir Akdeniz Tarihçisi: Fernand Braudel", *Doğu Batı*, 2005-2006., S. 34, s.183-199.

İnternet Siteleri

Michael Harsgor, "Total History: The Annales School", <http://dis.fatih.edu.tr/store/docs/525785ieLN7Jp5.PDF>.

Encyclopedia of World Biography on Fernand Braudel, www.bookrags.com/biography/Fernand-braudel